

УДК 378

**ПРО ЕФЕКТИВНІСТЬ НАВЧАЛЬНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ
МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ**

Нечепоренко М.В.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

В статті розглядається проблема мовної і мовленнєвої культури студентів з позиції визначення провідної ролі слова, мовленнєвої діяльності в процесі підготовки майбутніх учителів. Мова як знаряддя праці педагога має великий формуючий вплив на вихованців через засоби навчання, освіти, виховання.

Ключові слова: мова, мовленнєва культура, мовна культура.

**ОБ ЭФФЕКТИВНОСТИ УЧЕБНЫХ УСЛОВИЙ ФОРМИРОВАНИЯ
РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ**

Нечепоренко М.В.

В статье рассматривается проблема языковой и речевой культуры студентов с позиции определения ведущей роли слова, речевой деятельности в процессе подготовки будущих учителей. Язык как орудие труда педагога является эффективным формирующим средством воздействия в процессе обучения, образования, воспитания.

Ключевые слова: речь, речевая культура, языковая культура.

**TERMS OF EFFICIENCY OF EDUCATIONAL FORMATION
OF SPEECH CULTURE STUDENTS**

Necheporenko M.V.

The author built and developed a system of pedagogical conditions, which provide the necessary level of student's speech culture and stimulates his/her adaptation abilities.

Key words: language, language culture.

Досліджуючи питання формування мовної і мовленнєвої культури студентів, ми використовували методику, розроблену науковцями ХНУ імені В.Н. Каразіна та спирались на концепцію особистісної культури вчителя запропоновану Л.С. Нечепоренко. Розроблена методика експериментальних занять будувалась на позитивних морально-психологічних засадах, якими є повага до студентської особистості та її бажань, намагання уникати будь-якої моральної напруги, урахування того, що різні новації, як правило, викликають стан, близький до стресового. Переконавання студентів у тому, що кожен з них може домогтись успіху, досконалості в своїх внутрішніх і зовнішніх можливостях, якщо буде наполегливо працювати над покращенням своєї мовленнєвої і мовної культури є ефективним засобом впливу.

Розроблена нами методика експериментальних занять ґрунтувалась на таких загально педагогічних і психологічних засадах пізнавального характеру, як:

1. Готовність студентів експериментальних груп на зміни, які пропонується ввести у процес вивчення навчальних дисциплін.

2. Активізація позитивних почуттів і всебічний розвиток особистісного інтересу до розв'язання проблеми, пов'язаної з формуванням мовної культури студента.

3. Заохочення самостійної роботи студентів над розвитком мовленнєвих здібностей, шляхом підвищення мотивації всього процесу навчання, як-то поглиблення пам'яті, зміцнення знань різноманітними засобами розширення словникового, граматичного, художнього характеру, вивчення напам'ять уривків із творів.

4. Розширення і зміцнення знань, умінь, навичок усного й письмового характеру на матеріалі вивчення іноземної мови.

Зауважимо, що проведення експериментальних занять з педагогіки з залученням знань з іноземної мови сприймався однозначно позитивно. Мотивація навчання підвищувалась, крім використання лексично-граматичного матеріалу сучасних мов, використанням зразків, прикладів із класичних мов.

1. Мотивація самонавчання по засвоєнню норм культури мови й мовлення.

Студентам було запропоновано тести, якими в свій час користувалась В.Г. Пасинок, коли проводила дослідження з проблеми профорієнтації школярів на вибір професії вчителя іноземної мови.

Застосовані нами тести допомогли визначити такі мовні здібності студентів, як:

- 1) вербальний інтелект, або словникове збагачення, а також наявність аналітичного уміння при користуванні мовним матеріалом;
- 2) слухові здібності, готовність слухати, або абстрагуватись від різних умов;
- 3) оперативна пам'ять;
- 4) почуття граматичної структури мови. Часто його називають «почуття мови» або «мовне чуття».

При виборі цих текстів ми керувались тим, що з їхньою допомогою ми зуміємо одержати об'єктивну картину рівня мовного розвитку студентів, щоб в процесі формуючого експерименту (навчально-освітнього) враховувати переваги й недоліки кожного учасника, що допомагало добирати відповідний матеріал і методику його тестування.

Тестування проводилось зі студентами тільки тричі: на початку проведення занять, в кінці осіннього семестру і на завершальному етапі – під час здійснення контролю експерименту.

Розглянемо результати аналізу відповідей на тести на різних етапах його проведення. Для зручності подаємо одержані дані у вигляді таблиці № 1.

Таблиця 1.

Рівень опанування	2012/2013 н.р. (вес. сем.)	2013/2014 н.р. (осін. сем.)	2014/2015 н.р. (вес. сем.)
а) вербальні здібності	52%	63%	86%
б) аналітичні здібності	47,2%	59%	77%
в) слухові здібності	53%	67%	80,5%
г) оперативна пам'ять	69 %	83%	91%

Дані результатів тестування спостерігати можливість бачити динаміку підвищення рівня мовної культури саме в результаті нашої методики навчання. Вимірювані показники, які є складниками мовної культури, мають тенденцію до зростання. Ці дані розкривають і зміни в мотиваційній сфері діяльності студентів. Спостерігається постійне зміцнення інтересу до розвитку своєї мовної культури, розвивається смак до вивчення іноземних мов, що підтвердило анкетне опитування.

Потягом 2-х років нами проводився експеримент при вивченні основної мови (англійської) й педагогіки. Педагогічними умовами проведеного експерименту були такі, як:

1. Поєднання аудиторних, лекційних, семінарських і практичних занять з позанавчальними видами діяльності, як-то: педагогічною практикою, виступами в клубах, на семінарах, у наукових гуртках, під час міні вистав, відвідання баз практики.

2. Індивідуальні консультації під час підготовки студентів до практичних занять, участі у ділових іграх, проведенні педагогічної практики, написання письмових робіт

3. Виконання різних видів письмових робіт практичного призначення в аудиторних і в позааудиторних умовах.

4. Робота з педагогічними текстами рідною і іноземною (англійською) мовами з метою аналізу їх навчально-виховних і освітніх можливостей.

5. Пошук шляхів до педагогічної майстерності шляхом самоосвіти, самонавчання по формуванню особистісної мовної культури.

6. Складання власних словників синонімів, тлумачних, порівняльних. Визначені умови, як правило, передбачали індивідуальні форми роботи.

Широке використання таких методів формування мовної культури як підготовка й проведення фрагментів уроку, міні-уроку, ділової гри поставило проблему педагогічного артистизму.

Особливо цей аспект гри зацікавив студентів біологічного, історичного, факультету іноземних мов. Можливо, що цей інтерес пов'язаний з двома обставинами, а саме:

1. студенти-біологи, які добре знають людську сутність з точки зору анатомії, фізіології, генетики намагались побачити «соціальні» ролі індивідуальності, щоб розібратись у «духовних» та моральних можливостях особи.

2. Студенти факультету іноземних мов мріють про перекладацьку та дипломатичну, реферативну діяльність за кордоном. Виробити свій імідж, сформуванати свій «стиль» мови й поведінки – то є, як з'ясувалось, заповітною мрією майже кожного студента.

3. Майбутні історики-педагоги через засвоєння специфіки історичних процесів, проведення аналогій з сучасним станом окремих проблем намагались визначити місце і зазначення особи в соціальних змінах, приміряючи на себе окремі реальні ролі.

До речі буде сказано, що кожен студент із наших експериментальних груп позитивно оцінював зусилля з постави голосу й розвитку культури мови й мовлення. Ось деякі висловлювання студентів:

а) мати добре поставлений голос, навчитись змінювати тембр, виробити чітку дикцію і артикуляцію, вміти надавати своєму голосу різне забарвлення звучання в залежності від ситуації, корисним буде для кожного студента;

б) володіти добре поставленим голосом і мати взагалі високу мовну культуру – то є ознака інтелігентності;

в) уміння користуватись художніми засобами, ораторськими прийомами допомагає самореалізації і вироблення певного настрою: мова є основним засобом при застосуванні сугестивних методів, які широко використовуються не тільки психологами, педагогами, але й медиками, дипломатами.

г) слово є основним серед засобів, які широко використовуються не тільки психологами, педагогами, але й керівниками та організаторами різних колективних заходів.

Щодо педагогічного артистизму, то в експериментальних групах виникло бажання познайомитись з педагогічною системою К.С. Станіславського, М.Й. Кнебель з театральною педагогікою взагалі. Тому залучення ідей театральної педагогіки й проведення експериментальних занять з елементами театральної педагогіки було продуктивним. Думка про те, що кожна особа, а вчитель особливо, мусить уміти

перевтілюватись, входити в різні життєві ролі та блискуче їх виконувати, що й стає умовою успіху. Така ідея була прийнята й присвоєна нашими студентами однозначно позитивно.

Після завершення експерименту знову було проведено анкетування з метою з'ясування нового рівня мовної культури на наших експериментальних заняттях та визначення перспектив самовдосконалення.

Студентам була запропонована низка питань, на яку слід було дати відповіді.

Для зручності й лаконізму результатів аналізу подаємо їх у вигляді таблиці № 2.

Питання	Експериментальні групи							
	к-ть ст-в	Відповіді			к-ть ст-в	Відповіді		
		так	ні	не знаю		так	ні	не знаю
1. Чи підвищувався ваш інтерес до опанування мовною культурою?	118	96%	3%	1%	117	75%	18%	7%
2. Чи набули ви необхідних знань з питань мовної культури?	118	88%	4%	8%	117	66%	25%	9%
3. Чи опанували ви вміння обирати найкращий тембр, темп, динаміку звучання голосу?	118	89%	2%	0%	117	68%	24%	8%
4. Чи підвищувались (поглиблювались) знання іншої (іноземної)?	118	76%	12%	12%	117	45%	17%	36%
5. Чи відчуваєте ви полегшення (комфорт) після оволодіння новими для вас мовними вміннями?	118	98%	0%	2%	117	51%	13%	36%

Підводячи підсумки з даного питання, можна констатувати, що в результаті проведеного експерименту було з'ясовано, що протягом двох років при вивченні педагогіки, спецкурсів, участі в проведенні педагогічної практики, а також у процесі вивчення іноземної мови можна значно поліпшити рівень мовної культури, якщо постійно дотримуватись вимог педагогіки партнерства і співробітництва, поєднувати традиційні і сучасні методи навчання, заохочувати студентів до різних видів самостійної роботи, особливо до виконання письмових робіт та праці над цікавими текстами видатних педагогів, оригінальними джерелами іноземних авторів, спів ставляючи між собою окремі позиції.

Експеримент засвідчує, що елемент новизни, зорієнтованість над вдосконаленням особистісної культури й розвиток сфери духовності, гармонізація внутрішнього й зовнішнього самовираження студентської індивідуальності підтримує працездатність і готовність майбутнього вчителя до самоосвіти, самонавчання, самовдосконалення.

Елементом відібраних нами умов на заняттях у експериментальних групах було намагання внести елементи ігрової діяльності та загальної позитивної обстановки при розв'язанні будь-яких питань. Нами творчо було використано досвід підготовки студентів у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди.

В умовах діяльності Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди за ініціативою ректора академіка І.Ф. Прокопенка успішно розвивається ігрова педагогіка з прийомами роботи з професійної педагогічної діяльності. Так, наприклад, у військово-патріотичному вихованні І.Ф. Прокопенко сам (особисто) не просто бере участь, але втілює і власну ініціативу щодо звернення до соціально-географічних умов роботи в Харкові, в Харківській області, на теренах Слобожанської України. Власний приклад ректора І.Ф. Прокопенка є тим магнітом який захоплює учнів (хлопчиків), що щорічно підвищує інтерес школярів до вибору педагогічної професії. У зв'язку з цим щорічно підвищується популярність педуніверситету серед випускників, загальноосвітніх шкіл.